

نقش رگه‌های سرشت و منش شخصیت، نیازهای بنیادین روان‌شناختی و طرحواره‌های ناسازگار اولیه در پیش‌بینی آسیب‌پذیری به اعتیاد

جلیل باباپور خیرالدین¹، حمید پورشریفی¹، رسول حشمتی¹، حسین ناصری انباردان²

مقاله پژوهشی

چکیده

زمینه و هدف: امروزه استفاده از شبکه‌های اجتماعی به یک رفتار مدرن طبیعی تبدیل شده، اما شکل‌های آسیب‌زای استفاده از آن هم در دو دهه اخیر مورد توجه زیادی قرار گرفته است. هدف از انجام پژوهش حاضر، بررسی نقش رگه‌های سرشت و منش شخصیت، نیازهای بنیادین روان‌شناختی و طرحواره‌های ناسازگار اولیه در پیش‌بینی آسیب‌پذیری به اعتیاد در قالب روابط ساختاری بود.

مواد و روش‌ها: این مطالعه از نوع توصیفی-مقطعی بود و جامعه آماری آن را کلیه دانشجویان دختر و پسر مقطع کارشناسی دانشگاه فرهنگیان استان آذربایجان شرقی که در نیم‌سال اول سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ مشغول به تحصیل بودند، تشکیل داد. با توجه به این که جامعه آماری شامل جنسیت و رشته‌های مختلف تحصیلی بود، روش نمونه‌گیری طبقه‌ای با انتساب بهینه در نظر گرفته شد که ۲۸۰ نفر از دانشجویان را شامل شد. داده‌ها با استفاده از پرسش‌نامه سرشت و منش (Cloninger Temperament and Character Inventory) یا (TCI)، پرسش‌نامه نیازهای بنیادین روان‌شناختی، پرسش‌نامه طرحواره Young (Young Schema Questionnaire یا YSQ-۷۵) و پرسش‌نامه آسیب‌پذیری به اعتیاد جمع‌آوری گردید و با استفاده از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی در نرم‌افزار SPSS و LISREL مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: بر اساس یافته‌های مدل ساختاری، رگه‌های سرشت و منش شخصیت، نیازهای بنیادین روان‌شناختی و طرحواره‌های ناسازگار اولیه در قالب روابط ساختاری قادر بودند آسیب‌پذیری به اعتیاد را در مسیرهای مختلف پیش‌بینی و تبیین نمایند.

نتیجه‌گیری: به منظور بهبود وضعیت روان‌شناختی دانشجویان، توجه به این متغیرها طی کارآزمایی‌های بالینی با هدف طراحی مدل‌های مداخله مناسب یا اصلاح مداخله‌های موجود، سودمند خواهد بود.

واژه‌های کلیدی: سرشت، منش، انگیزش، رفتارهای اعتیادی

ارجاع: باباپور خیرالدین جلیل، پورشریفی حمید، حشمتی رسول، ناصری انباردان حسین. نقش رگه‌های سرشت و منش شخصیت، نیازهای بنیادین روان‌شناختی و طرحواره‌های ناسازگار اولیه در پیش‌بینی آسیب‌پذیری به اعتیاد. مجله تحقیقات علوم رفتاری ۱۳۹۷؛ ۱۶ (۲): ۱۵۰-۱۴۳

تاریخ چاپ: ۱۳۹۷/۴/۱۵

پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۲/۷

دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۱۲/۳

است. بنابراین، مشکل معتادان فقط مواد مخدر نیست، بلکه در اصل رابطه متقابل شخصیت آن‌ها و اعتیاد مطرح است و ساختمان شخصیتی برخی از افراد برای پذیرش اعتیاد مساعدتر از دیگران است (۳).

بر این اساس، ویژگی‌های شخصیتی از عوامل مهم سبب‌شناختی در آسیب‌پذیری افراد نسبت به اعتیاد می‌باشد (۴). نتایج پژوهش‌های بسیاری نشان داده است که ارتباط مستقیم و معنی‌داری بین عوامل شخصیتی و گرایش به مصرف مواد وجود دارد (۵). محرابی و همکاران به بررسی پیش‌بینی گرایش به رفتارهای پرخطر بر اساس هیجان‌خواهی و رسانه‌ها در میان دانشجویان دختر پرداختند. یک متغیر مؤثر و پیش‌بینی‌کننده برای گرایش به رفتارهای پرخطر، هیجان‌خواهی در حیطه عدم بازداری بود (۶). Romer و Dunlop در تحقیق خود نشان دادند که هیجان‌خواهی و عدم بازداری، عامل مهمی است که میل به

مقدمه

سوء مصرف و اعتیاد به مواد تغییر دهنده خلق و رفتار، از بارزترین آسیب‌های روانی و اجتماعی است که به راحتی می‌تواند بنیان زندگی فردی، خانوادگی، اجتماعی و فرهنگی یک کشور را سست کند (۱). قبل از این که فرد مصرف مواد را شروع کند، در طی دوران رشد و به موازات شکل‌گیری رفتار، افکار، عقاید، شیوه زندگی و خصوصیات شخصیتی، زمینه پیدایش آن فراهم می‌شود. به عبارت دیگر، قبل از این که فرد به مصرف مواد روی آورد، زمینه و آمادگی آن ایجاد می‌شود که تحت عنوان آسیب‌پذیری به اعتیاد مطرح است (۲). در واقع، خصوصیات شخصیتی معتادان به مواد مخدر تنها ناشی از مواد مخدر نیست، بلکه معتادان قبل از اعتیاد دارای نارسایی‌های روانی و شخصیتی عدیدهای بوده‌اند که پس از اعتیاد به صورت مخرب‌تری ظاهر و تشدید شده

۱- استاد، گروه روان‌شناسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

۲- دانشجوی دکتری، گروه روان‌شناسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

نویسنده مسؤول: حسین ناصری انباردان

Email: hosein1897@yahoo.com

خطرجویی را شدت می‌بخشد و موانع فرد را برای رسیدن به لذات آنی از طریق صرف نظر از موانع اجتماعی و عقلانی موجود کاهش می‌دهد (۷). Shuper و همکاران نیز در مطالعه خود نتیجه‌گیری کردند، افرادی که از سطح هیجان‌خواهی بالاتری برخوردار هستند، بیشتر در معرض گرایش به اعتیاد قرار دارند (۸).

از جمله ویژگی‌های شخصیتی مهمی که نقش اساسی در بروز اعتیاد دارد، رگه‌های سرشت و منش می‌باشد (۹). سرشت بخش زیستی و ارثی شخصیت است که از لحاظ کارکردی سازمان یافته می‌باشد و در طول زمان و موقعیت‌های مختلف، ثبات نسبی دارد و از سامانه‌های مستقل از هم برای فعال‌سازی، تداوم و بازدارندگی رفتار در پاسخ به گروه‌های معینی از محرک تشکیل شده است. همچنین، منش را بخش محیط ساخته شخصیت می‌دانند. نظام ارزشی، نگرش‌ها، اهداف، فرایندهای شناختی عالی همچون انتزاع، استدلال، تفسیرهای کلامی و غیر کلامی، زبان و... با منش در ارتباط هستند. منش حتی تعارض بین ابعاد مختلف سرشت را تنظیم می‌کند و منجر یکپارچگی شخصیت می‌شود. بر همین اساس است که سرشت مشابه مفهوم نهاد در روان‌تحلیلگری و منش مشابه مفهوم خود و فراخود می‌باشد (۱۰).

بر اساس دیدگاه Kloninger، ابعاد سرشت شامل نوجویی (Seeking novel) (عامل فعال‌ساز رفتاری در پاسخ به محرک‌های جدید و نشانه‌های پاداش و رهایی از تنبیه)، آسیب‌پرهیزی (Harm avoidance) (بازداری رفتاری در پاسخ به نشانه‌های محرک آزارنده)، پاداش وابستگی (Reward dependence) (تفاوت‌های فردی در تداوم پاسخ پس از قطع پاداش) و پشتکار (Persistence) (عامل حفظ و پایداری رفتار) می‌باشند و ابعاد منش نیز شامل خودراهبردی (Self-direction) (کارکردهای اجرایی مانند هدفمندی، امیدواری و توانمندی)، همکاری (Cooperative) (دیدگاه فرد درباره خود و رابطه‌اش با دنیای پیرامون و مهربانی، وظیفه‌شناسی و جامعه‌پذیری است) و خودفراروی (Self-transcendence) (پنداشت از خود به عنوان بخشی از جهان و هر چیزی جزئی از یک کل یکپارچه است) می‌باشد (۹). در پژوهش‌های مختلفی ارتباط بین اعتیاد و ابعاد سرشت و منش بررسی شده (۱۳-۹) و با این وجود، رابطه متغیر سرشت و منش با آسیب‌پذیری به اعتیاد مورد بررسی بسیار کمی قرار گرفته است. بنابراین، یکی از اهداف مطالعه حاضر، بررسی نقش رگه‌های سرشت و منش در پیش‌بینی اعتیادپذیری بود.

یکی دیگر از عواملی که در آسیب‌پذیری به اعتیاد نقش دارد، نیازهای بنیادین روان‌شناختی است (۱۴). واژه نیاز اغلب برای اشاره به خواست‌ها (Wants)، امیال (Desires) و یا انگیزه‌های (Motives) هشیار فرد به کار می‌رود. نیازها سازه‌های ساکن و ایستا نیستند. بیشتر تعریف‌هایی که از نیازها وجود دارد، تا حد زیادی تحت تأثیر چارچوب نظری و فکری محققانی قرار دارد که به مطالعه آن می‌پردازند. بنابراین، طبیعی است که از نیازها طبقه‌بندی‌های زیادی وجود داشته باشد. در این میان، یکی از نظریه‌هایی که به نیازهای انسان پرداخته است، «نظریه انتخاب» می‌باشد. نظریه انتخاب توسط Glasser پایه‌ریزی گردید و در آن بر پنج نیاز اساسی انسان تأکید شده است. این نیازها درونی، جهان‌شمول، پویا و همخوان با یکدیگر می‌باشند. این پنج نیاز اساسی شامل بقا، عشق، قدرت، آزادی و تفریح است (۱۵). Maslow نظریه روان‌شناسی خود را تحت عنوان «نظریه انگیزه‌های انسان» را در سال ۱۹۴۳ ارائه کرد. نظریه وی در مورد نیازهای اساسی انسان است و نیازهای آدمی را به

پنج طبقه «نیازهای فیزیولوژیک، نیازهای امنیتی، نیازهای محبت و تعلق‌پذیری، احترام، خودشکوفایی» تقسیم می‌کند (۱۶). Rotter و Hochreich در سال ۱۹۷۵ نیز شش طبقه نیازهای کلی را معرفی کردند که جامع نیست، اما اغلب نیازهای مهم انسان را نشان می‌دهد و شامل نیاز به تأیید-مقام، نیاز به تسلط، نیاز به استقلال، نیاز به محافظت-وابستگی، نیاز به عشق و محبت می‌باشد (۱۶).

یک متغیر روان‌شناختی مهم دیگر که به نظر می‌رسد در گرایش به اعتیاد نقش داشته باشد، طرحواره‌های ناسازگار اولیه است (۱۷). طرحواره‌ها الگوهای هیجانی و شناختی هستند که طی دوران کودکی و نوجوانی رشد می‌یابند و در طول زندگی فرد ثابت می‌مانند. این طرحواره‌ها به عنوان الگوهایی برای پردازش تجربیات بعدی در تمام زندگی به کار گرفته می‌شوند. در واقع، طرحواره‌های ناسازگار اولیه، عمیق‌ترین سطح ساختارهای شناختی هستند که خود را در رابطه با محیط و سایر افراد نشان می‌دهند (۱۸). Tsai و همکاران با انجام تحقیقی، به شناسایی عوامل خطرزای اعتیاد به اینترنت در گروهی از دانشجویان پرداختند و نتیجه‌گیری کردند که عوامل خطرزای اعتیاد به اینترنت شامل اشکال در سلامت روانی و ویژگی‌های شخصیتی نوروتیک می‌باشد (۱۷). با توجه به این که برخی از طرحواره‌ها به ویژه طرحواره‌هایی که در طی دوران اولیه زندگی در نتیجه تجربه‌های ناخوشایند و نامطلوب کودکی شکل می‌گیرند، ممکن است هسته مرکزی اختلالات دیرپای محور یک را تشکیل دهند (۱۹)؛ بنابراین، به نظر می‌رسد که طرحواره‌های ناسازگار اولیه در گرایش به اعتیاد نیز نقش داشته باشد.

در مجموع، با توجه به آنچه که گفته شد و با توجه به بررسی پیشینه پژوهش‌های انجام شده، هدف از انجام مطالعه حاضر، بررسی نقش رگه‌های سرشت و منش شخصیت، نیازهای بنیادین روان‌شناختی و طرحواره‌های ناسازگار اولیه در پیش‌بینی آسیب‌پذیری به اعتیاد دانشجویان دختر و پسر مقطع کارشناسی دانشگاه فرهنگیان استان آذربایجان شرقی بود.

مواد و روش‌ها

این تحقیق مبتنی بر برخی اهداف بنیادی و از نوع توصیفی-مقطعی بود. جامعه آماری را کلیه دانشجویان دختر و پسر مقطع کارشناسی دانشگاه فرهنگیان استان آذربایجان شرقی تشکیل دادند که در نیم‌سال اول سال تحصیلی ۱۳۹۵-۹۶ مشغول به تحصیل بودند. نمونه‌ها به روش طبقه‌ای با انتساب بهینه انتخاب شدند. برای تعیین حجم نمونه بر اساس دیدگاه Stevens و Pituch (۲۰)، حجم نمونه آماری در روش مدل‌یابی ساختاری می‌تواند بین ۵ تا ۱۵ مشاهده به ازای هر متغیر اندازه‌گیری تعیین گردد و با توجه به این که حداقل حجم نمونه مناسب در مدل معادلات ساختاری بر اساس متغیرها محاسبه می‌شود؛ بنابراین، با در نظر گرفتن شاخص‌ها و مؤلفه‌های متغیرهای پژوهش، حجم نمونه به این روش تعیین شد که با توجه به حجم جامعه و رابطه ۲۰-۱۵ $N = I \times$ ، تعداد نمونه‌ها ۲۸۰ نفر به دست آمد. ابزارهای جمع‌آوری داده‌ها در ادامه به تفصیل آمده است.

پرسش‌نامه سرشت و منش Cloninger

(Temperament and Character Inventory یا TCI): این پرسش‌نامه در کارهای بالینی روان‌پزشکی می‌تواند برای بسیاری از مشکلات تشخیصی راهگشا و مؤثر باشد و تاکنون در تحقیقات زیادی مورد استفاده قرار گرفته است. پرسش‌نامه TCI دارای هفت مقیاس (چهار مقیاس سرشتی شامل

یافته‌ها

میانگین متغیرهای پژوهش در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش

متغیر نهفته	نشانهگر	فراوانی	میانگین $\pm$ انحراف معیار	واریانس
سرشت و منش	نوجویی	۳۶۹	۷/۹۱ $\pm$ ۳/۶۵	۱۳/۳۴
	آسیب پرهیزی	۳۶۹	۹/۹۹ $\pm$ ۴/۶۸	۲۱/۹۰
	همکاری	۳۶۹	۱۷/۳۳ $\pm$ ۴/۰۲	۱۶/۲۲
	خودراهبری	۳۶۹	۱۴/۰۲ $\pm$ ۶/۲۶	۳۹/۲۰
نیازهای بنیادین	خودمختاری	۳۶۹	۳۰/۷۷ $\pm$ ۸/۷۶	۷۶/۷۹
	شایستگی	۳۶۹	۲۷/۵۱ $\pm$ ۵/۸۴	۳۴/۱۴
	ارتباط	۳۶۹	۳۸/۳۵ $\pm$ ۸/۶۲	۷۴/۴۶
طرحواره‌های ناسازگار	محرومت	۳۶۹	۱۳/۰۳ $\pm$ ۶/۴۷	۴۱/۹۲
	رهاشدگی	۳۶۹	۱۱/۶۸ $\pm$ ۵/۱۳	۲۶/۳۷
	انزوا	۳۶۹	۱۱/۱۵ $\pm$ ۴/۷۹	۲۲/۹۳
	نقص / شرم	۳۶۹	۱۱/۷۸ $\pm$ ۴/۷۹	۲۳/۰۳
	شکست	۳۶۹	۱۱/۵۹ $\pm$ ۵/۰۳	۲۵/۳۲
	استحقاق	۳۶۹	۱۲/۲۸ $\pm$ ۴/۷۳	۲۲/۴۱
	خوبشنداری	۳۶۹	۱۵/۰۴ $\pm$ ۵/۸۴	۳۴/۱۴
آسیب‌پذیری به اعتیاد	افسردگی	۳۶۹	۳۳/۰۹ $\pm$ ۱۸/۹۴	۳۵۸/۸۹
	نگرش مثبت	۳۶۹	۷/۴۳ $\pm$ ۸/۶۲	۷۴/۲۹
	اضطراب	۳۶۹	۱۹/۵۶ $\pm$ ۱۱/۱۶	۱۳۴/۶۷
	هیجان منفی	۳۶۹	۱۳/۲۹ $\pm$ ۵/۵۱	۳۰/۴۵

شاخص‌های برازش مقادیر آماری به دست آمده محقق را در تصمیم‌گیری نسبت به انتخاب مدل مناسب‌تر یاری می‌کنند. بررسی شاخص‌های برازش از استانداردهای پذیرفته شده پیروی می‌نماید. شاخص‌های برازش زیادی وجود دارد و پایه‌ای‌ترین آن‌ها χ^2 است که هرچه مقدار آن به صفر نزدیک‌تر باشد، نشان دهنده برازش بهتر مدل است. از آن‌جا که مقدار χ^2 تحت تأثیر حجم نمونه قرار دارد، با اتکا صرف بر آن نمی‌توان به نتایج مطلوب دست یافت. در نتیجه، در کنار این شاخص از شاخص‌های دیگری نیز برای برازش مدل‌ها استفاده می‌شود که از آن جمله می‌توان به ریشه خطای میانگین مجزورات تقریب (Root mean square error of approximation یا RMSEA)، شاخص برازش تطبیقی (Comparative fit index یا CFI)، شاخص برازش Tucker-Lewis (Tucker-Lewis index یا TLI)، شاخص برازش نرم شده (Normal fit index یا NFI)، شاخص برازش افزایشی (Incremental fit index یا IFI) و شاخص برازش نسبی (Relative fit index یا RFI) برای ارزیابی مدل اشاره کرد. سپس به منظور برازش کلی مدل مورد مطالعه، از واریانس تبیین شده متغیرهای مکنون درون‌زا (R^2)، ضریب Q^2 ، میانگین مربعات باقی‌مانده استاندارد شده (Standardized root mean square residual یا SRMR) و شاخص کلی برازش استفاده شد که به ترتیب مقادیر ۰/۷۸، ۰/۴۸، ۰/۰۹ و ۰/۹۱ به دست آمد.

علاوه بر ضرایب مسیر معنی‌دار که یکی از شاخص‌های برازش مدل در این نوع معادلات ساختاری است، سایر شاخص‌های برازش مدل ساختار نشان داد که متغیرهای نهفته پیش‌بین ۷۸ درصد واریانس آسیب‌پذیری به اعتیاد را تبیین

نوجویی، آسیب پرهیزی، پاداش وابستگی و پشتکار و سه مقیاس منشی شامل خودهدایتگری، همکاری و خودفراروی) است و ۱۲۵ سؤال می‌باشد که به صورت خودسنجی با پاسخ‌های بلی یا خیر تکمیل می‌شود (۲۱). ضریب پایایی این ابزار در جامعه ایرانی به روش بازآزمون برای نوجویی، آسیب پرهیزی، پاداش وابستگی، پشتکار، همکاری خودراهبری و خودفراروی به ترتیب ۰/۹۱، ۰/۹۱، ۰/۷۶، ۰/۹۵، ۰/۸۵ و ۰/۸۶ به دست آمد (۲۲).

پرسش‌نامه نیازهای بنیادین روان‌شناختی: این مقیاس برای اولین بار توسط Deci در سال ۲۰۰۰ ساخته شد و در سال ۲۰۰۶ مورد بازبینی قرار گرفت و میزان احساس حمایت از نیازهای خودمختاری، شایستگی و ارتباط با دیگر آزمودنی‌ها را می‌سنجد. مقیاس مذکور از ۲۱ ماده تشکیل شده است که بر اساس مقیاس هفت درجه‌ای لیکرت درجه‌بندی می‌شود. این مقیاس در ایران بر روی نمونه‌های ایرانی اجرا شده و از روایی و پایایی مطلوبی برخوردار می‌باشد؛ به طوری که ضریب Cronbach's alpha آن بین ۰/۷۴ تا ۰/۷۹ گزارش شده است (۲۳).

پرسش‌نامه طرحواره Young Schema Questionnaire)

یا YSQ-۷۵: فرم کوتاه این پرسش‌نامه به صورت مقیاس خودگزارش‌دهی ۷۵ سؤالی می‌باشد که جهت ارزیابی ۱۵ خرده مقیاس تهیه شده است (۱۹). این ۱۵ خرده مقیاس شامل محرومیت هیجانی، رهاشدگی، بی‌اعتمادی/ بدرفتاری، انزوای اجتماعی/ بیگانگی، نقص/ شرم، شکست، وابستگی/ بی‌کفایتی، آسیب‌پذیری در برابر ضرر و بیماری، گرفتار، اطاعت، ایشار، بازداری هیجانی، معیارهای سرسختانه، استحقاق و خوبشنداری/ خودانضباطی ناکافی است. هر آیت بر اساس مقیاس شش‌گزینه‌ای درجه‌بندی خواهد شد ($= ۱$ کاملاً غلط تا ۶ = کاملاً درست). چنانچه نمره هر خرده مقیاس بالاتر از ۳ باشد، آن طرحواره در فرد ناکارآمد خواهد بود (۲۴). پایایی این مقیاس با محاسبه ضریب Cronbach's alpha، ۹۴ درصد گزارش شده است. همچنین، پایایی آن با ۷۵ گویه در مطالعات متعدد در مقیاس کلی بین ۹۴ تا ۹۶ درصد و در زیرمقیاس‌ها بین ۶۲ تا ۹۳ درصد به دست آمده است (۱۹).

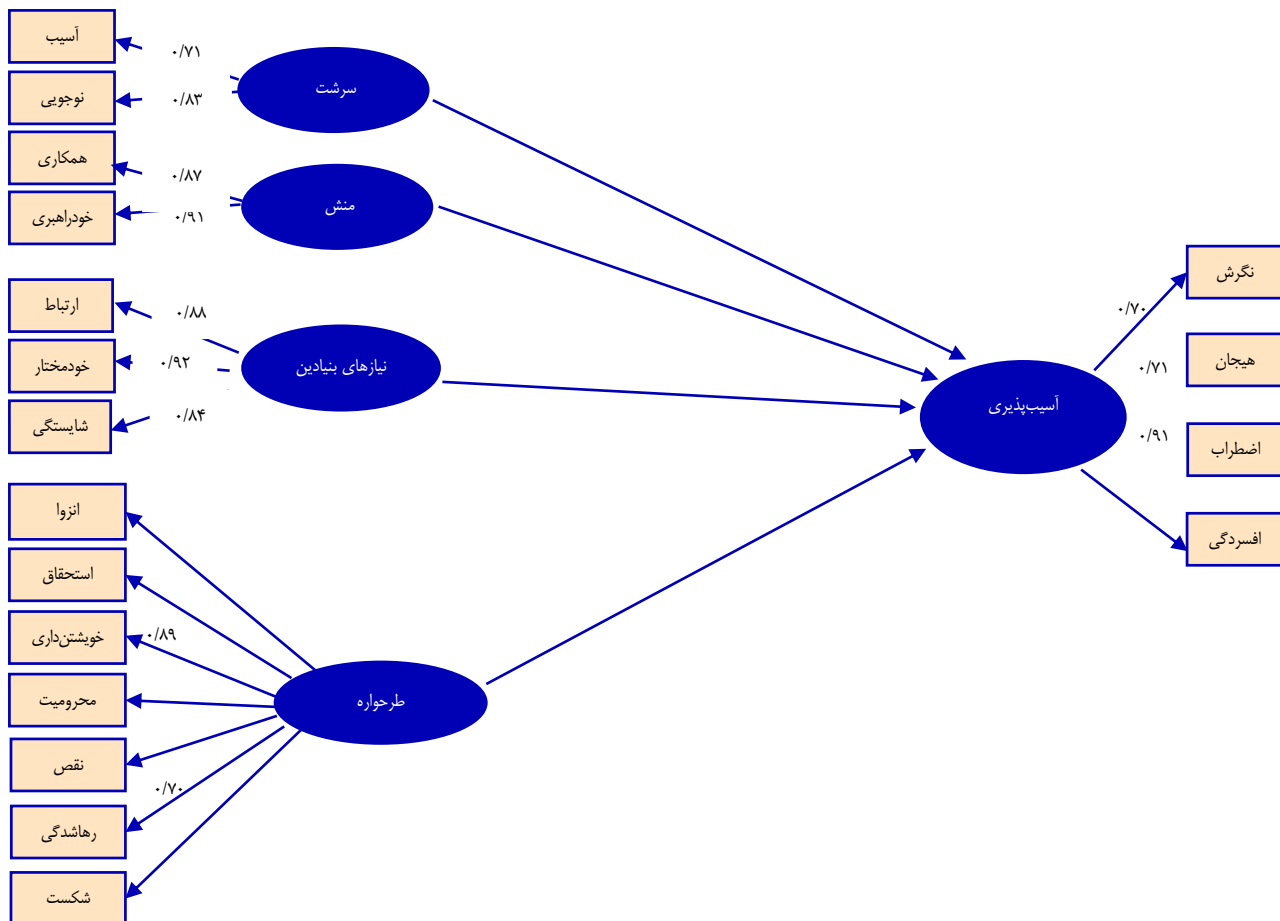
پرسش‌نامه آسیب‌پذیری به اعتیاد: این پرسش‌نامه برای اولین بار توسط انیسی در مرکز تحقیقات علوم رفتاری دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌اله ساخته شد و از ۷۵ سؤال و چهار عامل «افسردگی و احساس درماندگی، نگرش مثبت به مواد، اضطراب و ترس از دیگران و هیجان‌خواهی» تشکیل شده است. اعتبار این آزمون با استفاده از ضریب Cronbach's alpha، ۰/۹۷ به دست آمد. برای بررسی روایی این مقیاس، همبستگی آن با مقیاس افسردگی، اضطراب و استرس و هیجان‌خواهی Zuckerman مناسب گزارش شده است (۲۴).

شیوه اجرای پژوهش حاضر به این صورت بود که پس از کسب مجوز از مراکز ذی‌صلاح، به پردیس‌های پسرانه و دخترانه دانشگاه فرهنگیان مراجعه شد و پس از انتخاب تصادفی نمونه آماری، پژوهشگر ضمن حضور در کلاس‌ها و توجیه‌سازی دانشجویان در مورد اهمیت و اهداف پژوهش و نحوه تکمیل پرسش‌نامه‌ها و ایجاد انگیزه لازم برای تکمیل دقیق و صحیح پرسش‌نامه‌ها، به جمع‌آوری داده‌های لازم اقدام نمود. داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی (شاخص‌های مرکزی و پراکندگی) و آمار استنباطی با روش مدل‌یابی معادلات ساختاری در نرم‌افزارهای SPSS نسخه ۲۱ (version 21, IBM Corporation, Armonk, NY) و LISREL مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

به ضرایب مسیر، ضرایب وارینانس تبیین شده، ضریب Q^2 ، اثرات مستقیم، غیر مستقیم و اثر کلی پرداخته شد و در مرحله بعد، به هر یک از سؤالات و فرضیه‌ها پاسخ داده شد. در بخش آخر نیز به برازش کلی مدل پرداخته شد. یافته‌های شکل ۱ نشان داد که ضریب تأثیر مسیر سرشت به آسیب‌پذیری به اعتیاد به نسبت پایین (۰/۱۰) می‌باشد، اما در سطح $P < ۰/۰۱$ معنی‌دار بود. این یافته نشان می‌دهد که با افزایش نمره سرشت دانشجویان مورد بررسی، نمره آسیب‌پذیری آن‌ها نیز افزایش می‌یابد؛ یعنی هرچه افراد آسیب‌پذیرتر و دارای نوجویی بیشتری باشند، آسیب‌پذیری (یعنی داشتن اضطراب و افسردگی، هیجان‌خواهی و نگرش مثبت نسبت به اعتیاد) بیشتری خواهند داشت. همچنین، نتایج حاکی از آن بود که ضریب تأثیر مسیر منش به آسیب‌پذیری به اعتیاد، $-۰/۳۵$ و در سطح $P < ۰/۰۱$ معنی‌دار می‌باشد؛ بدین معنی که مؤلفه منش شخصیت با آسیب‌پذیری به اعتیاد ارتباط منفی و معنی‌داری داشت و منش نقش معکوسی در آسیب‌پذیر کردن دانشجویان به اعتیاد ایفا می‌کند؛ به طوری که دانشجویانی که نمرات بالاتر در این سازه شخصیتی کسب کردند و دارای سطوح بالاتری از همکاری و خودراهبری بودند، کمتر دچار افسردگی، اضطراب، هیجان‌خواهی و نگرش مثبت به مواد می‌شوند و بنابراین، کمتر در معرض اعتیاد قرار می‌گیرند.

می‌کنند. با توجه به طبقه‌بندی ضریب تعیین که طبق آن مقادیر ضریب تبیین بالای $۰/۶۷$ به عنوان بالا، $۰/۳۳$ به عنوان متوسط و $۰/۱۹$ به عنوان ضعیف در نظر گرفته شده است (۲۴)، مدل اصلاح شده با توجه به این شاخص برازش خوبی دارد. همچنین، ضریب Q^2 مثبت نشان می‌دهد که مدل مورد مطالعه، توانایی پیش‌بینی نشانگرهای متغیرهای مکنون درون‌زا را دارد (ضرایب Q^2 منفی نشانگر عدم برازش مدل می‌باشد). شاخص SRMR نیز که برای برازش نسبی مدل پژوهشگر مناسب می‌باشد، معیاری از تفاوت بین ماتریکس همبستگی‌های مشاهده شده و ماتریکس همبستگی‌های مدل است و وقتی که مقدار آن کمتر از $۰/۸$ (۲۴) یا کمتر از $۰/۱۰$ (۲۵) باشد برازش تقریبی مدل را نشان می‌دهد که در مطالعه حاضر در دامنه مطلوب قرار داشت و بیانگر برازش مطلوب مدل است. در نهایت، شاخص برازش کلی مدل ساختاری نیز در دامنه بالاتر از $۰/۹۰$ بود و نشان دهنده برازش مدل اصلاح شده است. طبق شاخص‌های فوق، مدل اصلاح شده مطالعه حاضر از نظر برازش در وضعیت مطلوبی قرار گرفت.

برای بررسی سؤالات و فرضیه‌های پژوهش، اقدام به آزمون مدل ساختاری شد که بدین منظور از ضرایب مسیر، وارینانس تبیین شده متغیرهای مکنون درون‌زا و ضریب Q^2 استفاده گردید. نتایج مربوط به مدل ساختاری نخست به صورت گرافیکی در شکل ۱ نشان داده شد. سپس به بررسی شاخص‌های مربوط

شکل ۱. ضرایب مسیر و R^2 مدل اصلاح شده

اطلاعات بسیار اندک و شتابزده تصمیم‌گیری می‌کنند و این ویژگی‌ها سبب می‌شود که بیشتر در معرض خطر قرار گیرند و در نهایت، به مواد مخدر پناه ببرند. بالا بودن اجتناب از آسیب که با ویژگی‌هایی همچون فرار و اجتناب از موقعیت‌های خطرناک، محتاط و منزوی مشخص می‌شود، به عنوان سدی در برابر علائم اعتیاد و تحریک‌پذیری عمل می‌کند. این افراد در اثر استفاده از مواد، عزت نفس کاذب کسب می‌نمایند و بدون توجه به پیامدهای رفتاری و موقعیتی آسیب‌زاه، دست به عمل می‌زنند. پایین بودن ویژگی‌های اجتناب از آسیب همچون اعتماد به نفس در مقابل بلا تکلیفی، منجر به تلاش‌های زیاد با حداقل ناراحتی شخص می‌شود و ضرر این حالت، عدم پاسخدهی به خطر و خوش‌بینی غیر واقعی می‌باشد و نتایج بالقوه پرخطر آن در موقعیت‌هایی روی می‌دهد که احتمال خطر زیاد و کاملاً در جهت شدت افزایش علایمی مانند تحریک‌پذیری و تکانشوری افراد دارای اعتیاد به مواد مخدر است. در واقع، در تبیین این یافته می‌توان گفت افرادی که در اجتناب از آسیب نمرات بالاتری کسب می‌کنند، قادر به کنترل خود نیستند و در نتیجه، احتمال گرایش به مصرف مواد در آن‌ها بیشتر می‌باشد (۹).

نتایج بررسی دومین فرضیه پژوهش نشان داد که مؤلفه منش شخصیت با آسیب‌پذیری به اعتیاد رابطه منفی و معنی‌داری دارد و منش نقش معکوسی در آسیب‌پذیر کردن دانشجویان به اعتیاد ایفا می‌کند؛ به طوری که دانشجویانی که نمرات بالاتر در این سازه شخصیتی کسب می‌کنند و دارای سطوح بالاتری از همکاری و خودراهبری هستند، کمتر دچار افسردگی، اضطراب، هیجان‌خواهی و نگرش مثبت به مواد می‌شوند و بنابراین، کمتر در معرض اعتیاد قرار می‌گیرند. این یافته با نتایج تحقیقات ابوالقاسمی و همکاران (۹)، Purper-Ouakil و همکاران (۱۱) و Kim و همکاران (۱۲) همخوانی داشت. در تبیین این یافته می‌توان گفت که سطوح پایین خودراهبری و همکاری در این افراد بر اساس رویکردهای عصب‌شناختی، نشان دهنده مفهوم گریز و بازداری پاسخ است که این مسأله افراد معتاد به مواد مخدر را بیشتر در معرض خطر تکانشوری و مشکلات رفتاری قرار می‌دهد.

یافته‌های مربوط به رابطه بین نیازهای بنیادین با آسیب‌پذیری به اعتیاد نشان می‌دهد که نیازهای بنیادین با آسیب‌پذیری به اعتیاد رابطه منفی و معنی‌داری داشت و نمرات بالا در نیازهای بنیادین، منجر به کاهش آسیب‌پذیری به اعتیاد در بین دانشجویان می‌شود؛ به این معنی که داشتن نیازهای بنیادین قوی‌تر (همچون نیاز به شایستگی) در بین دانشجویان، باعث کاهش عواملی مانند اضطراب و افسردگی، هیجان‌خواهی و نگرش مثبت نسبت به اعتیاد می‌شوند. این نتیجه در راستای نتایج مطالعات Griffiths (۱۴)، Hofmann و همکاران (۲۹) و Senormanci و همکاران (۳۰) می‌باشد. به عقیده Glasser، پنج نیاز اساسی انسان شامل «بقا، عشق، قدرت، آزادی و تفریح» است (۱۵). Maslow نظریه روان‌شناسی خود را به عنوان «نظریه انگیزه‌های انسان» در سال ۱۹۴۳ ارائه کرد. نظریه وی در مورد نیازهای اساسی انسان است. در این نظریه، نیازهای آدمی در پنج طبقه قرار داده شده است که به ترتیب عبارت از «نیازهای فیزیولوژیک، نیازهای امنیتی، نیازهای محبت و تعلق‌پذیری، احترام و خودشکوفایی» می‌باشد (۱۶).

غدیری صورمان آبادی و همکاران به بررسی پیش‌بینی آسیب‌پذیری به اعتیاد بر اساس عوامل استرس‌زای روان‌شناختی پرداختند و به این نتیجه رسیدند که ۱۴ درصد از تغییرات آسیب‌پذیری به اعتیاد بر اساس عوامل استرس‌زای روان‌شناختی (مانند عوامل استرس‌زای مرتبط با فقدان و استرس‌های مرتبط با

یافته‌های مربوط به رابطه بین نیازهای بنیادین با آسیب‌پذیری به اعتیاد نشان داد که ضریب تأثیر مسیر نیازهای بنیادین به آسیب‌پذیری به اعتیاد، $P < 0.01$ و در سطح $P < 0.01$ معنی‌دار بود؛ به این معنی که نیازهای بنیادین با آسیب‌پذیری به اعتیاد رابطه منفی و معنی‌داری داشت و نمرات بالا در نیازهای بنیادین، منجر به کاهش آسیب‌پذیری به اعتیاد در بین دانشجویان گردید. در واقع، داشتن نیازهای بنیادی قوی‌تر (مثل نیاز به شایستگی) در بین دانشجویان، منجر به کاهش عواملی همچون اضطراب و افسردگی، هیجان‌خواهی و نگرش مثبت نسبت به اعتیاد می‌شود.

بر اساس یافته‌های به دست آمده، ضریب تأثیر مسیر طرحواره بر آسیب‌پذیری به اعتیاد، $P < 0.01$ و در سطح $P < 0.01$ معنی‌دار بود؛ به این معنی که طرحواره‌های ناسازگار با آسیب‌پذیری به اعتیاد رابطه مثبت و معنی‌داری داشت و نمرات بالا در طرحواره‌های ناسازگار، منجر به افزایش آسیب‌پذیری به اعتیاد در بین دانشجویان می‌شود؛ یعنی طرحواره‌های ناسازگار دانشجویان منجر به افزایش عواملی مانند اضطراب و افسردگی، هیجان‌خواهی و نگرش مثبت نسبت به اعتیاد می‌گردد.

بحث و نتیجه‌گیری

مطالعه حاضر با هدف بررسی رابطه متغیرهای سرشت و منش، نیازهای بنیادین روان‌شناختی و طرحواره‌های ناسازگار اولیه با آسیب‌پذیری به اعتیاد انجام شد. نتایج بررسی اولین فرضیه پژوهش نشان داد که مؤلفه سرشت شخصیت با آسیب‌پذیری به اعتیاد رابطه معنی‌داری داشت و سرشت در پیش‌بینی آسیب‌پذیری به اعتیاد نقش دارد؛ یعنی هرچه افراد دارای نوجویی بیشتری باشند، آسیب‌پذیری (داشتن اضطراب و افسردگی، هیجان‌خواهی و نگرش مثبت نسبت به اعتیاد) بیشتری خواهند داشت. این یافته با نتایج تحقیقات محرابی و همکاران (۶)، Dunlop و Romer (۷) و Reed و همکاران (۲۶) همسو بود. هیجان‌خواهی و عدم بازداری عامل مهمی است که میل به خطرجویی را شدت می‌بخشد و موانع فرد را برای رسیدن به لذات آنی از طریق صرف نظر از موانع اجتماعی و عقلانی موجود کاهش می‌دهد. این عدم بازداری شاید با تفکر پیامدی ضعیف‌تر و نادیده انگاشتن پیامدهای منفی فردی و اجتماعی انجام این گونه رفتارها همراه است. این یافته با نتایج مطالعات حسینیان و همکاران (۲۷)، اسکندری و حلمی (۲۸) و Shuper و همکاران (۸) مطابقت داشت. به طور کلی، در تبیین این یافته می‌توان بیان نمود که افراد هیجان‌خواه به دلیل سطح اضطراب پایین و تحریک‌پذیری و تکانشگری بالا در هنگام برخورد با محرک‌هایی مانند مواد افیونی، خطرات آن را کمتر پیش‌بینی می‌کنند و بیشتر به سمت گرایش به مصرف آن تمایل دارند.

بنابراین، می‌توان بیان نمود که معتادان به مواد مخدر به علت نوجویی بالاتر، اضطراب و عصبانیت را تجربه می‌کنند و مشکلات اجتماعی و هیجانات شدید را با روش‌های ناپخته تنظیم می‌نمایند. در تبیین این یافته نیز می‌توان گفت که افراد دارای نوجویی بالا، دنبال تجربیات جدید و در کنترل خود ناتوان می‌باشند و در تصمیم‌گیری‌ها به صورت تکانشی و غیر منطقی عمل می‌کنند و در نتیجه، به سوی رفتارهای پرخطر به ویژه مواد مخدر گرایش دارند. افراد نوجو اغلب به فعالیت‌های اکتشافی، خواهان تحریک و هیجان و مخالف با یکنواختی راغب هستند و تمایل دارند چیزهای جدید را تجربه نمایند. همچنین، این افراد با

مورد بررسی قرار گیرد. همچنین، در پژوهش‌های بعدی از روش‌های طولی و طرح‌های پژوهشی آمیخته (کمی- کیفی) با در نظر گرفتن نقش سایر ویژگی‌های شخصیتی زمینه‌ای در اعتیادپذیری دانشجویان استفاده شود. نتایج تحقیق حاضر نشان داد که مؤلفه سرشت شخصیت در پیش‌بینی آسیب‌پذیری به اعتیاد نقش دارد؛ یعنی هرچه افراد دارای نوجویی بیشتری باشند، آسیب‌پذیری بیشتری در زمینه‌های مختلف از جمله گرایش به اعتیاد خواهند داشت. همچنین، مؤلفه منش شخصیت با آسیب‌پذیری به اعتیاد رابطه منفی و معنی‌داری داشت و منش نقش معکوسی در آسیب‌پذیری دانشجویان به اعتیاد ایفا کرد. یافته‌های مربوط به رابطه بین نیازهای بنیادین با آسیب‌پذیری به اعتیاد نشان داد که نیازهای بنیادین با آسیب‌پذیری به اعتیاد رابطه منفی و معنی‌داری داشت و نمرات بالا در نیازهای بنیادین، منجر به کاهش آسیب‌پذیری به اعتیاد در بین دانشجویان می‌شود. به این معنی که داشتن نیازهای بنیادینی قوی‌تر (مانند نیاز به شایستگی) در بین دانشجویان، منجر به کاهش عواملی همچون اضطراب و افسردگی، هیجان‌خواهی و نگرش مثبت نسبت به اعتیاد می‌گردد. همچنین، ارتباط معنی‌داری بین طرحواره‌های ناسازگار با آسیب‌پذیری به اعتیاد مشاهده شد. این یافته بدین معنی است که طرحواره‌های ناسازگار اولیه با آسیب‌پذیری به اعتیاد رابطه مثبت و معنی‌داری داشت و نمرات بالا در طرحواره‌های ناسازگار اولیه، منجر به افزایش آسیب‌پذیری به اعتیاد در بین دانشجویان می‌شود. این یافته‌ها در درجه اول نیاز به برنامه‌های مداخله‌ای در بهبود ویژگی‌های شخصیتی سرشت و منش دانشجویان را برجسته می‌سازد. همچنین، توجه اساسی به شکوفایی نیازهای بنیادین دانشجویان می‌تواند در کنترل و بهبود وضعیت روان‌شناختی آن‌ها مؤثر باشد. با توجه به نتایج مطالعه حاضر در زمینه طرحواره‌های ناسازگار اولیه، طراحی مداخلات پرورش مهارت‌های سازگاری با اتفاقات و حوادث استرس‌زای زندگی برای دانشجویان از اهمیت بالایی برخوردار است. بنابراین، پیشنهاد می‌گردد که این افراد از درمان‌های شناختی و حمایتی مانند طرحواره درمانی و آموزش مهارت‌های مقابله مؤثر و مهارت‌های زندگی بهره‌مند گردند.

سپاسگزاری

بدین وسیله از تمام شرکت‌کنندگان تحقیق و همه کسانی که در اجرا و سایر مراحل پژوهش همکاری نمودند، تشکر و قدردانی به عمل می‌آید.

رویدادهای ناخوشایند تبیین می‌شود (۱). این یافته با نتایج پژوهش‌های Staiger و همکاران (۳۱) و Erb (۳۲) همخوانی داشت. به عقیده Maslow، نیازهای امنیتی شامل نیاز به رهایی از وحشت، تأمین جانی و عدم محرومیت از نیازهای اساسی است. به عبارت دیگر، شامل نیاز به حفاظت از خود در زمان حال و آینده می‌شود (۱۶).

همچنین یافته‌های مطالعه حاضر نشان داد که ضریب تأثیر مسیر طرحواره‌های ناسازگار به آسیب‌پذیری به اعتیاد معنی‌دار است. به عبارت دیگر، طرحواره‌های ناسازگار اولیه با آسیب‌پذیری به اعتیاد رابطه مثبت و معنی‌داری داشتند و نمرات بالا در طرحواره‌های ناسازگار اولیه، باعث افزایش آسیب‌پذیری به اعتیاد در بین دانشجویان می‌شود؛ بدین معنی که طرحواره‌های ناسازگار اولیه دانشجویان منجر به افزایش عواملی همچون اضطراب و افسردگی، هیجان‌خواهی و نگرش مثبت نسبت به اعتیاد می‌گردد.

طرحواره‌های ناسازگار اولیه و راه‌های ناکارآمدی که بیماران از طریق آن‌ها یاد می‌گیرند با دیگران کنار بیابند، اغلب زیربنای نشانه‌های مزمن اختلالات محور I مانند اضطراب، افسردگی، سوء مصرف و اختلالات روان‌تنی به شمار می‌رود (۳۳). همچنین، مشخص شده است افرادی که در روان‌رنجوری نمره بالایی کسب می‌کنند، مضطرب، بیمناک و مستعد نگرانی هستند و اغلب احساس غم، تهایی و طرد می‌کنند (۱۶). این ویژگی‌ها، آنان را مستعد اعتیادپذیری می‌کند.

بر اساس نتایج تحقیق حاضر، ضریب تأثیر مسیر طرحواره بر آسیب‌پذیری به اعتیاد معنی‌دار بود؛ بدین معنی که طرحواره‌های ناسازگار با آسیب‌پذیری به اعتیاد رابطه مثبت و معنی‌داری داشت و نمرات بالا در طرحواره‌های ناسازگار، منجر به افزایش آسیب‌پذیری به اعتیاد در بین دانشجویان می‌شود. در واقع، طرحواره‌های ناسازگار دانشجویان، منجر به افزایش عواملی همچون اضطراب و افسردگی، هیجان‌خواهی و نگرش مثبت نسبت به اعتیاد می‌گردد.

پژوهش حاضر دارای محدودیت‌هایی بود که توجه به آن‌ها در تعمیم نتایج مهم است و از آن جمله می‌توان به عدم امکان استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، طولانی بودن سؤالات ابزارهای پژوهش، عدم استفاده از طرح مطالعه کیفی، عدم بررسی نقش متغیرهای جمعیت‌شناختی در اعتیادپذیری دانشجویان و محدود بودن جامعه آماری مطالعه به دانشجویان دانشگاه فرهنگیان آذربایجان شرقی اشاره کرد که در تعمیم یافته‌ها به دانشجویان سایر شهرها باید احتیاط شود. بنابراین، پیشنهاد می‌گردد نقش سایر ویژگی‌های شخصیتی و متغیرهای جمعیت‌شناختی در نمونه‌های دانشجویان سایر شهرها

References

- Ghadiri Sourman Abadi F, Sabouri Moghadam H, Babapur Kheiradin J. Prediction of vulnerability to addiction on the basis of psychosocial stressors. *Practice in Clinical Psychology* 2014; 2(4): 271-6.
- Cherepkova EV, Maksimov VN, Kushnarev AP, Shakhmatov II, Aftanas LI. The polymorphism of dopamine receptor D4 (DRD4) and dopamine transporter (DAT) genes in the men with antisocial behaviour and mixed martial arts fighters. *World J Biol Psychiatry* 2017; 1-14.
- Ketabi S, Maher F, Borjaly A. Studying the personality profile of drug addicts by utilizing two models of Cloninger and Eysneck. *Research on Addiction* 2009; 2(7): 45-54. [In Persian].
- Egervari G, Ciccocioppo R, Jentsch JD, Hurd YL. Shaping vulnerability to addiction - the contribution of behavior, neural circuits and molecular mechanisms. *Neurosci Biobehav Rev* 2018; 85: 117-25.
- Adrom M, Nikmanesh Z. Prediction of addiction potential in youth according to personality trait. *Zahedan J Res Med Sci* 2012; 14 (2): 101-4. [In Persian].
- Mehrabi HA, Mahmoodi F, Molavi H. Predicting the tendency to high risk behaviors based on religious beliefs, emotion seeking, environmental pollution and media among female students. *Knowledge and Research in Applied Psychology* 2015; 17(2): 4-14. [In Persian].

7. Dunlop SM, Romer D. Adolescent and young adult crash risk: sensation seeking, substance use propensity and substance use behaviors. *J Adolesc Health* 2010; 46(1): 90-2.
8. Shuper PA, Joharchi N, Rehm J. Personality as a predictor of unprotected sexual behavior among people living with HIV/AIDS: A systematic review. *AIDS Behav* 2014; 18(2): 398-410.
9. Abolghasemi A, Kiamarsi A, Momeni S. Temperament and character dimensions in narcotics addicts and normal people. *Research on Addiction* 2013; 7(27): 125-36. [In Persian].
10. Moreira PAS, Cloninger CR, Rocha MJ, Oliveira JT, Ferreira N, Goncalves DM, et al. The Psychometrics of the European Portuguese Version of the Temperament and Character Inventory-Revised. *Psychol Rep* 2017; 120(6): 1178-99.
11. Purper-Ouakil D, Cortese S, Wohl M, Aubron V, Orejarena S, Michel G, et al. Temperament and character dimensions associated with clinical characteristics and treatment outcome in attention-deficit/hyperactivity disorder boys. *Compr Psychiatry* 2010; 51(3): 286-92.
12. Kim HW, Cho SC, Kim BN, Kim JW, Shin MS, Yeo JY. Does oppositional defiant disorder have temperament and psychopathological profiles independent of attention deficit/hyperactivity disorder? *Compr Psychiatry* 2010; 51(4): 412-8.
13. Ryb GE, Dischinger PC, Kufera JA, Read KM. Risk perception and impulsivity: association with risky behaviors and substance abuse disorders. *Accid Anal Prev* 2006; 38(3): 567-73.
14. Griffiths M. A 'components' model of addiction within a biopsychosocial framework. *Journal of Substance Use* 2005; 10(4): 191-7.
15. Shameli R, Hasani F. The effectiveness of reality therapy on resilience in mothers with children afflicted by cancer. *Andishev va Raftar (Applied Psychology)* 2017; 11(43): 77-88. [In Persian].
16. McDavid L, McDonough MH, Blankenship BT, LeBreton JM. A test of basic psychological needs theory in a physical-activity-based program for underserved youth. *J Sport Exerc Psychol* 2017; 39(1): 29-42.
17. Tsai HF, Cheng SH, Yeh TL, Shih CC, Chen KC, Yang YC, et al. The risk factors of Internet addiction--a survey of university freshmen. *Psychiatry Res* 2009; 167(3): 294-9.
18. Imperatori C, Innamorati M, Lester D, Continisio M, Balsamo M, Saggino A, et al. The association between food addiction and early maladaptive schemas in overweight and obese women: A preliminary investigation. *Nutrients* 2017; 9(11): 1259.
19. Mohamadpour S, Nazari H, Farhadi A. Predicting depression symptoms following childhood psychological maltreatment: The mediating role of early maladaptive schemas and difficulties in emotion regulation. *J Mazand Univ Med Sci* 2016; 26(136): 85-98. [In Persian].
20. Pituch KA, Stevens JP. *Applied multivariate statistics for the social sciences: Analyses with SAS and IBM's SPSS*. 6th ed. New York, NY: Routledge; 2015.
21. Kaviani H, Poor Naseh M. validation of Temperament and Character Inventory (TCI) in Iranian sample: Normative data. *Tehran Univ Med J* 2005; 63(2): 89-98. [In Persian].
22. Zeinali S, Gerami N, Beirami M, Sanaat Z. Investigation of the correlation between personality dimensions and development of cancer by using the Cloninger's Temperament and Character Inventory. *Sci J Kurdistan Univ Med Sci* 2012; 17(4): 61-7. [In Persian].
23. Deci EL, La Guardia JG, Moller AC, Scheiner MJ, Ryan RM. On the benefits of giving as well as receiving autonomy support: mutuality in close friendships. *Pers Soc Psychol Bull* 2006; 32(3): 313-27.
24. Kline RB. *Principles and practice of structural equation modeling*. New York, NY: Guilford Press; 2015.
25. Henseler J, Ringle CM, Sinkovics RR. The use of partial least squares path modeling in international marketing. In: Sinkovics RR, Ghauri PN, editors. *New challenges to international marketing*. Bingley, UK: Emerald Group Publishing Limited; 2009. p. 277-319.
26. Reed E, Amaro H, Matsumoto A, Kaysen D. The relation between interpersonal violence and substance use among a sample of university students: Examination of the role of victim and perpetrator substance use. *Addict Behav* 2009; 34(3): 316-8.
27. Hoseinian S, Farokhjoste V, Abdollahi R, Noori Poorliavali R. The relationship between risky behaviors and sensation and the tendency toward drug addiction in delinquent women. *Information and Criminal Investigations* 2015; 10(1): 9-28. [In Persian].
28. Eskandari H, Helmi S. The role of impulsivity, risk-taking, and sensation-seeking in people prone to substance abuse. *Journal of Applied Psychology* 2014; 6: 48-60.
29. Hofmann W, Baumeister RF, Forster G, Vohs KD. Everyday temptations: an experience sampling study of desire, conflict, and self-control. *J Pers Soc Psychol* 2012; 102(6): 1318-35.
30. Senormanci O, Saracli O, Atasoy N, Senormanci G, Kokturk F, Atik L. Relationship of internet addiction with cognitive style, personality, and depression in university students. *Compr Psychiatry* 2014; 55(6): 1385-90.
31. Staiger PK, Melville F, Hides L, Kambouropoulos N, Lubman DI. Can emotion-focused coping help explain the link between posttraumatic stress disorder severity and triggers for substance use in young adults? *J Subst Abuse Treat* 2009; 36(2): 220-6.
32. Erb S. Evaluation of the relationship between anxiety during withdrawal and stress-induced reinstatement of cocaine seeking. *Prog Neuropsychopharmacol Biol Psychiatry* 2010; 34(5): 798-807.
33. Young JE, Klosko JS, Weishaar ME. *Schema therapy: A practitioner's guide*. New York, NY: Guilford Press; 2003.

The Role of Temperamental and Characteristics Shades of Personality, Basic Psychological Needs, and Early Maladaptive Schemas in Prediction of Vulnerability to Addiction

Jalil Babapur-Kheiradin¹, Hamid Poursharifi¹, Rasoul Heshmati¹, Hossein Naseri-Anbardan²

Original Article

Abstract

Aim and Background: Today, using social networks has become a natural modern behavior, but the harmful forms of using them have become very noticeable in the last two decades. The aim of this study was to examine the role of temperamental and characteristics shades, basic psychological needs, and early maladaptive schemas in prediction of vulnerability to addiction in the form of structural relations.

Methods and Materials: This research was a cross-sectional descriptive study. The study population included all undergraduate students who were studying at the Farhangian University of Tabriz, Iran, in 2016-2017 academic year. Regarding the fact that the population included both genders with different fields of study, stratified sampling method with optimum allocation was considered and 280 students were selected. Data were collected using Cloninger et al.'s Temperamental and Characteristics Inventory (TCI), Basic Psychological Needs Questionnaire, Young Schema Questionnaire (75-item) (YSQ-75), and Addiction Susceptibility Questionnaire (ASQ). For data analysis, descriptive and referential statistics were used through SPSS and LISREL softwares.

Findings: Structural model analysis showed that temperamental and characteristics shades, basic psychological needs, and early maladaptive schemas can predict and explain different paths of vulnerability to addiction in the form of structural relations.

Conclusions: In order to improve the mental status in students, attention to these variables during clinical trials with the goal of designing appropriate intervention models or modifying the present ones will be beneficial.

Keywords: Temperament, Character, Motivation, Addictive behaviors

Citation: Babapur-Kheiradin J, Poursharifi H, Heshmati R, Naseri-Anbardan H. **The Role of Temperamental and Characteristics Shades of Personality, Basic Psychological Needs, and Early Maladaptive Schemas in Prediction of Vulnerability to Addiction.** J Res Behav Sci 2018; 16(2): 143-50.

Received: 22.02.2018

Accepted: 27.04.2018

Published: 06.07.2018

1- Professor, Department of Psychology, School of Psychology and Educational Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran
2- PhD Student, Department of Psychology, School of Psychology and Educational Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran
Corresponding Author: Hossein Naseri-Anbardan, Email: hosein1897@yahoo.com